

TAM YARGI DAVASI VE BELEDİYELERİN TAZMİNAT SORUMLULUKLARI

Şerif ERAYMAN *
Avukat

GİRİŞ

Genel anlamı ile tam yargı davaları (tam kaza davaları), idarenin faaliyetlerinden ötürü hakları zarara uğrayanlar tarafından idare aleyhine açılan tazminat davalarıdır. ⁽¹⁾

Tam yargı davalarının izahında idari sözleşmelere değinilmeyecektir.

Tam yargı davasına konu zararın idari bir eylem ve işlemten doğması gerekir.

İYUK'nun 12. maddesine göre; ilgililer haklarını ihlâl eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay'a ve İdare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi, ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11. madde uyarınca idareye başvurma haklarının saklı olduğu belirtilmiştir.

İYUK'nun 11. maddesi uyarınca; ilgililer tarafından idari dava açılmadan önce, İdari İşlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılmasını üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idari dava açma süresi içinde (60 gün) istenebilir. Bu başvurma başlamış olan idari dava açma süresini durdurur. 60 gün içinde cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır, isteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi (60 gün) yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır.

İYUK 13. maddesinde ise, idari eylemlerden hakları ihlâl edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka surette öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve herhalde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemelerinin gerekli olduğu, bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde (60 gün) dava açılabileceği belirtilmiştir. Görevli olmayan adli ve askeri yargı mercilerine açılan tam yargı davasının görev yönünden reddi halinde sonradan idari yargı mercilerine açılacak davalarda, birinci fıkrada öngörülen idareye başvurma şartının aranmayacağı hüküm altına alınmıştır.

(*) Kahramanmaraş Belediyesi Avukatlarından

Ancak, idari makamlara bir eylem ve işlemin yapılması için başvuru ile ilgili olarak İYUK 10. maddesinin 2. fıkrasında en son yapılan değişiklikle, idarenin başvuruya cevap vermemesi halinde isteğin reddedilmiş sayılacağı ve altmış gün içinde idari dava açılabileceği; altmış günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse ilgilinin bu cevabı, istemin reddi sayarak dava açabileceği gibi (60 gün içinde), kesin cevabı da bekleyebileceği; bu takdirde dava açma süresinin işlemeyeceği; ancak bekleme süresinin başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçemeyeceği; dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren 60 gün içinde dava açılabileceği öngörülmüştür.

I- TAM YARGI DAVALARINDA SORUMLULUK

Tam yargı davalarında idarenin sorumluluğu, kusura dayalı sorumluluk ve kusursuz sorumluluktur.

Buradaki kusur, kamu idaresinin temsilcisi olan personelin kusurudur. Buradaki personelin kusurlu eylemi kamu hizmetiyle ilgili ve kamu hizmeti görürken işlenen kusurlardır. Kamu hizmetiyle ilgili olmayan, memurların şahsi kusurlarından dolayı kamu idarelerinin sorumluluğu söz konusu değildir. 657 sayılı yasanın 11/3. maddesi, konusu suç teşkil eden emirlerin hiçbir suretle yerine getirilemeyeceği, yerine getiren kimsenin sorumluluktan kurtulamayacağı, 13. maddenin birinci fıkrasında da kişilerin "kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı...." demek suretiyle memurların kamu hizmetiyle ilgili olarak verdikleri zararların tazmini ilkesi benimsenmiştir. Böylece hizmet kusuru ile şahsi kusur birbirinden ayrılmıştır.

Bunun dışında kusursuz sorumluluk ilkesi ile de, idarenin bir kusuru olmasa dahi, idari bir eylem ve işlemde zarar görülmüşse, zararlar eylem arasında bir sebep-sonuç ilişkisi varsa bu zararı kamu idaresinin tazmin edeceği benimsenmiştir.

Kusursuz sorumluluk ilkesi Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 16.2.1962 T. ve 62/108 sayılı kararı ile benimsenmiş ve devamla gelmiştir. Bu kararlar yol yapımı sırasında yol seviyesinin yükseltilmesiyle apartmanın alt katının kısmen yol seviyesinin altına inmesi sebebiyle değer kaybının tazminine karar verilmiştir.

Tam yargı davasında:

1- Zararı doğuran eylemin hukuka aykırı olup olmaması önemli değildir.

2- İdari eylemle zarar arasında sebep sonuç ilgisi olmalıdır.

3- Sorumluluk sebepleri yasayla sayılmış ve sınırlanmış değildir.

II- DAVANIN ŞARTLARI

1- Davanın Konusuna ilişkin şartlar:

a) İdari bir eylem ve işlem olmalıdır.

Bu eylem ya idari bir işlemin (kararın) icrası sonucu ya da idarenin faaliyetlerinden olmuştur.

b) Bu eylemle bir hak ihlal edilmiş olmalı ve bir zarar meydana gelmelidir.

c) Fiil ile zarar arasında sebep sonuç ilgisi bulunmalıdır.

Kamu personelinin hizmetle ilgisi olmayan şahsi kusurlarından dolayı idari yargıda değil, adli yargıda dava açmak gerekir. (*)

Örneğin, Belediye çöp aracının şoförünün kusurlu hareketinden dolayı meydana gelen zarar, "İdari bir eylemden" kaynaklanmadığı için belediye aleyhinde idari yargıda değil adli yargıda tazminat davası açmak gerekir.

2- Davacıya ait şartlar:

a) Dava ehliyeti olması,

b) Sıfat ehliyeti olması,

c) Zarara uğraması,

d) Dava açıldığı sırada zararın mevcut olması, gerekir.

3- Davalıya ait şartlar :

a) Davalı olarak bir kamu idaresi tüzel kişiliğinin gösterilmesi gerekir.

b) Zarar doğuran eylem, davalı olarak gösterilen idarenin fiilinde doğmuş olması gerekir.

4- İdareye başvurma şartı :

İdari bir eylemden zarar gören şahsın, zararın giderimi için, zarara muttali olduğu tarihten itibaren bir yıl içinde ve herhalde zararı meydana getiren fiilin vukuu tarihinden itibaren 5 yıl içinde idareye başvurmuş olması bu talebin kısmen veya tamamen red edilmiş olması gerekir.

5- Dava Süre Şartı :

Zararı giderim talebinin idarece kısmen veya tamamen reddedildiği hususunun tebliğ edildiği veya başvuruya 60 gün içinde cevap verilmediği takdirde altmışıncı günün bitiminden itibaren 60 gün içinde tam yargı (tazminat) davası açılması gerekir.

6- Davanın şekline ve usule ilişkin şartlar :

İYUK'daki şekle uygun olarak dilekçe tanzim edilecektir.

(*) "Kamu görevlisinin, kamu hizmetiyle ilgisi bulunmayan eyleminden doğan zararın tazmini isteğiyle açılan davanın çözümünün adli yargı yerine ait olduğu." (Dan. 11.Da.15.5.1978 T. 743/2891 Danıştay 11. Daire Kararları sh.434).

Dilekçede zararın miktarı belirlenecektir.

Dilekçe ekinde zararlandırıcı eylemle ilgili belgeler ve idareye başvuru ve verilen cevapla ilgili belgeler ikişer nüsha olarak dilekçeye eklenecektir.

III- ÖRNEK DANIŞTAY KARARLARI

Davanın süresi içinde açılması:

"İdarenin cevap vermemesi üzerine açılan ancak yasal süresi geçirilmiş bulunan bir davanın görülmesi sırasında idarenin olumsuz cevabını bildirmesi halinde davanın süre aşımı yönünden red edilmeyerek uyuşmazlığın esastan incelenmesi gerektiği. "(Dan.5.Da. 22.10.1990 T.E. 1988/2022, K.1990/1863.Dan.Der.sy.82-83.sh.446.)

- . -

"Tam yargı davasının işlemin iptaline ilişkin kararın bildirilmesinden sonraki 60 gün içinde açılması gerektiği. "(Dan.8.Da. E.1991/2215, K. 1992/2685.Dan.Dergisi. sy. 87 Sh.406.)

- . -

Hizmet Kusuru :

"Kanun yoluna başvurulduğundan bahisle iptal kararının uygulanmamasının idare yönünden AĞIR HİZMET KUSURU oluşturduğu. "(Dan.5.Da. E.1989/2113, K. 1991/756.D.D. sy. 82-83. Sh.439.)

- . -

"Olayda davacının evinin yıkımındaki içme suyuna ait şebekenin borusunun patlaması nedeniyle uğradığı zararın kusurlu idarece ödenmesi gerektiği. "(Dan.8.Da.17.9.1990 T.E.1989/353, K.1990/909.Da.sy. 82-83 Sh.707.)

- . -

"İdarenin tazmin sorumluluğu belirlenirken hizmet kusuru ve objektif sorumluluk ilkelerinin birlikte dayanak alınamayacağı" (Dan.10.D.E.1990/3737, K. 1991/3762.D.D. sy. 82-83 Sh.778.)

- . -

"İdare mahkemesince alınan iptal kararı gereğini yerine getirmeyen idarenin hizmet kusuru ve tazmin sorumluluğu bulunduğu"(Dan.10.Da. E. 1986/2368, K. 1988/2241.D.D. sy. 74-75 Sh.592.)

- . -

Bir haksız eylem, idari eylem olması :

"İdari eylem ve işlemlerden doğan zararların tazmini ancak Tam yargı davası ile idari yargıdan istenebilir." (Yargıtay 4. H.D. 16.9.1993 T.E. 1992/8696, K.1993/10619, YKD.C.19, sh.1641) İdari işlem ve eylemden bir zarar meydana gelmiş olması.

"Bir idari işlemin yasalara ve hukuka aykırılığı kural olarak hizmetkuru sayılırsa da, bu aykırılığın tazminat sorumluluğunu gerektirmesi için davacının objektif ölçülere göre doğmuş bir ZARARIN BULUNMASI gerekir." (Dan.8.Da. 28.6.1990, T.E.1990/981,K.1990/812 D.D. Sh.208.)

- . -

Kişilerin Kusuru :

"Tazminata hükmedilirken, olayın meydana geliş şekline göre zarara uğrayan kişinin de kusurlu olup olmadığının araştırılması gerektiği." (Dan.10.Da.7.6.1990T.E.1989/2476.K.1990/1342.DD.sh.81 Sh.355.)

- . -

Zararın Miktarı :

"Tüm yargı davalarında hükmedilecek maddi tazminat miktarının ilgilinin mamelekinde meydana gelen eksilmeden fazla olmayacağı, açıkta kaldığı süre içinde başka yerde çalışarak elde edilen gelirin idari işlem nedeniyle meydana gelen zarardan fazla olması nedeniyle ilgili lehine maddi tazminata hükmedilemeyeceği" (Dan.5.Da.E.1986/744,K.1988/461. D.D. sy. 72-73 Sh.278.)

- . -

Tazminat Faizinin başlangıç tarihi :

"Yasal faizin hesaplanmasında başlangıç olarak, idarenin temerrüde düştüğü tarih olan, zararın tazmini istemiyle idareye yapılan başvurunun reddedildiği tarihin esas alınması gerektiği" (Dan.10.Da.7.6.1990E. 1989/2476, K. 1990/1342.D.D. sy. 81 Sh.355.)

- . -

İdareye Başvurma :

"İptal kararı üzerine açılan tam yargı davalarında idareye başvurma şartı aranmayacağı", (Dan.8. Da. E. 1991/2017, K.1992/3161. DD. sy. 87. sh.401.)

- . -

Tazmin Sorumluluğu olmayan durumlar :

"TAKDİR YETKİSİNE dayalı işlemlerden ötürü idarenin her zaman tazminatla yükümlü tutulmasına idare hukuku ilkelerine göre olanak bulunmadığı." (Dan.8.Da. E.1991/785, K. 1991/1587 T.10.10.1991 DD. sy. 84-85 Sh.600.)

- . -

"İlgilinin onur ve saygınlığını incitecek bir suçlama bulunmayan teftiş raporuna dayanılarak, bu raporu hazırlayan müfettişi çalıştırdığı için davalı idarenin manevi tazminata mahkum edilemeyeceği." (Dan.5.Da. 15.2.1971 T.E.1969/1476, K. 1971/541.)

- . -

"Geçerli bir bilgiye sahip olmadan emekliliğini isteyen ve yasal süreyi doldurmadığının anlaşılması üzerine yeniden göreve başlatılan personelin açık aylıklarının tazminat olarak ödenemeyeceği." (Dan.5.Da.17.3.1975 T.E.1972/5336, K. 1975/1412.D.5.D.K.1.kitap 2.cilt Sh.515.)

- . -

Kusursuz Sorumluluk :

Davacının Temmuz-Ağustos 1973 yılı aylıkları tutarının davalı idarenin bir memuru tarafından sahte olarak düzenlenen mutemet dilekçesiyle alınarak zimmete geçirilmesi ve memurun ortadan kaybolması nedeniyle, davacıya ödenmeyen bu miktarın davalı idareden tazminin tahsili istemiyle açılan davanın, Anayasanın 114. maddesinin son fıkrası hükmüyle, idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesine Türk İdare Hukukunda önemli bir yer kazandırılmış ve kamu ajanlarının idareler karşısında sosyal güvencelerini sağlama amacı güdülmüş olduğu, bu ilkenin ışığı altında kamu personelinin görev sırasında ve görevden ötürü kişilere verdiği zararlardan doğan idari sorumluluğu düzenleyen 657 sayılı yasanın 13. maddesi hükmü karşısında, kamu hizmetini yürütmekle görevli kişilerin, bu görevin yapılması sırasında üçüncü kişilere verdikleri zararlardan ötürü idarenin sorumlu tutulması gerekeceği dava konusu zararın bakanlık ajanı mutemedin suç derecesindeki kusurlu hareketinden ileri gelmesi ve hizmetin yapılması sırasında doğmuş olması nedenleriyle kabulüne karar verilmiştir." (Dan.5.Da.25.10.1977 T.E.1974/6548, K. 1977/4928.Dan.5.Da.kararları 1.kitap cilt 2. Sh.496.)

- . -

IV- BELEDİYELERİN TAZMİNATLA SORUMLU OLABİLECEKLERİ HALLER

İdare mahkemelerince verilen yürütmenin durdurulması kararlarına belediyece uyulmaması, ⁽³⁾ Belediyece, yıkılmaya yüz tuttuğu için (maili inhidam) kararı alınıp 3194/39. uyarınca yıkılan, ancak yıkılacak derecede tehlikeli olmadığı hukuk mahkemelerince tesbit ettirilmesi hallerinde, belediye tazminatla sorumlu olur. ⁽⁴⁾

Belediyelerin, çevre kurulu veya hıfzıssıhha kurulu ya da trafik komisyonu kararı uyarınca uyguladığı işleminden dolayı uğranılan zararın tazmini sorumluluğu söz konusu olmaz. ⁽⁵⁾

Şehir içi yollarındaki çukurların hasarlı trafik kazasına sebep olması; kanalizasyon, yol yapımı nedeniyle açılan çukur ve yapılan kazılarda işaret levhası ve ışıklandırma tedbirlerinin belediyece alınmaması yüzünden meydana gelen, hasarlı kaza ya da çukura düşerek yaralanma ve ölüm hallerinde hizmet kusuru nedeniyle belediyelerin tazminat sorumluluğu vardır. (6)

İtfaiye araç ve gereçlerinin bakımlı ve hizmete hazır bulundurulmaması ya da asgari gereçleri temin etmemesi, şehrin en yüksek binasına ulaşacak yükseklikte merdivenli araç bulundurmaması; ihmal ve beceriksizlikten dolayı ihbara rağmen süresinde yangına müdahale edilmemesi sebebiyle zarar doğması, zararın artması, yaralanma can ve mal kaybına sebebiyet verilmesi hallerinde hizmet kusuru nedeniyle Belediye zararı tazminle sorumludur. (Dan.11. Da. 15.3.1976 T. E.1974/964, K.1976/1015 D.11. Dk. Sh.286 yine Dan.11.Da.4.10.1977 T.E.1976/11,K.1977/3377 sh.287.)

3194 sayılı imar yasasının 32. maddesi uyarınca encümenle alınan hatalı yıkım kararının uygulanmasından dolayı yıkımı yapılan yapının bedelli Encümen kararının idare mahkemesince iptali halinde Belediyeden tazmin tahsil edilir.

Yapı ruhsat talebinin hatalı olarak Belediyece red edilmesi sebebiyle ilgilinin bir zararı olmuşsa, Belediyenin bu zararı tazmin sorumluluğu vardır.

Yol yapımı sırasında gerekli tedbirlerin Belediyece alınmaması sebebiyle şahıslara bir zarar verilmişse hizmet kusuru nedeniyle belediyenin bu zararı tazmin sorumluluğu vardır.

Kanalizasyon ve su şebekesinin bakım sorumluluğu belediyelere ait olduğundan, Su ya da kanalizasyon borularının patlamasından dolayı meydana gelen zararları, Belediyelerin tazmin sorumluluğu vardır. (Dan.11. D. 14.4.1977 T. E. 1975/507, K. 1977/1334 - 11. D. 19.12.1974 T. 2560/2503) İmar planlarında yaya yolu ve taşıt yolu olarak tahsis edilen yerde hafriyat ve birikintilerin kaldırılması ve bu gibi yerlerin kullanıma hazır halde bulundurulması belediyelerin görevlerinden olduğundan bu gibi yerlerdeki hafriyat ve birikintiler ve işgallerden dolayı kişiler bir zarara uğramışsa, bu zararları Belediyelerin hizmet kusuru nedeniyle tazmin sorumluluğu vardır. (7)

Belediye Havagazı ana borulardaki kaçak gaz sebebiyle çıkacak yangın veya yaralanma ve ölen sebebiyle meydana gelecek zararlardan dolayı Belediyelerin maddi ve manevi tazminat sorumluluğu vardır. (8)

Belediye Encümenlerince hukuka aykırı olarak verilen işyeri ruhsat iptalleri ve faaliyetten men kararları yüzünden işyerlerinin kapalı kalması nedeniyle, kişilerin uğradıkları gerçek zararların tazmini gerkir. (9)

Belediyelerin çöplük olarak ayırdıkları yerlerde gerekli önlemleri almamaları sebebiyle yangın, patlama ve benzeri haller nedeniyle kişilerin uğradığı can ve mal zayıyatı nedeniyle meydana gelecek zararın hizmet kusuru nedeniyle tazmini gerekir. (10)

Belediye köpek itlaf görevlilerinin kusurlu hareket ederek yaralama ve ölüme sebebiyet vermeleri halinde hak sahiplerine maddi ve manevi tazminat sorumluluğu söz konusudur. (11)

Mevzuata aykırı olarak verilen yapı ruhsatından dolayı yapılan yapının ruhsatının iptal edilmesi halinde yapı bedelinin belediyece tazmini gerekir. (12)

Belediye mezbahasında kesilen etlerden zehirlenme halinde, hizmet kusuru nedeniyle doğacak zararların belediyece tazmin sorumluluğu vardır.

Belediye personelinin iş kazası nedeniyle zarara uğramaları halinde, hizmet kusuru nedeniyle belediyenin zararı tazmin sorumluluğu vardır.

İçme sularını klorlama ve sağlığa uygun halde bulundurma sorumluluğu belediyelere ait olduğundan, bu görevlerin hizmetin gerektirdiği gibi yapılmamasından doğacak zararların Belediyece tazmini gerekir.

Belediyelerin park, bahçe, alt ve üst geçit gibi kamu hizmetine tahsisli binaların bakım ve onarımındaki ihmalinden dolayı meydana gelecek ölüm ve yaralanmalardan dolayı, hizmet kusuru nedeniyle maddi ve manevi tazminat sorumluluğu vardır.

KAYNAKÇA

- 1) -Hamza Eroğlu İdare Hukuku sh. 430
- 2) -(Dan.11. Da. 9.5.1979 T.E.1977/1405. K.1979/1530. Dan.11. Da. kararları sh. 434)
- 3) -Dan. D.D.K. 3.6.1966 T.E. 1965/398. K.1966/683 Dan.DDK Kararları E.Kitap sh. 536
- 4) -Dan.G.Da. 26.12.1988 T.E.1987/1542, K.1988/1688 DD.sy.74-75 sh.413.
- 5) -Dan.8.Da.E.1987/303, K.1988/855.DD. sy. 74-75 sh.515.
- 6) -Yargıtay 3.HD. 3.5.1993 T. 1258/7866.YKD.C.19. sy.11.sh.1639
- 7) -Dan. DDK.6.1.1967 T.E.1966/494 K.1967/7. DDK.K.L.Kitap sh.529.
- 8) -Dan.11.Da.3.11.1975 T.E.1974/7150, K.1975/5279, Dan.11.D.K. sh.282,
- 9) -Dan.11.Da.19.10.1978.T.E.1975/3354, K.1978/4726.
- 10) -Dan.11.Da.14.4.1977 T.E.1974/7406, K.1977/1335, 11.D.K. sh. 286.
- 11) -Dan.11.Da.1.2.1975.T.E.1974/42, K.1975/438 Age.sh.286
- 12) -Dan.11.Da.21.2.1979 T.E.1975/4670. K.1979/451 age.sh.289.